

Μείωση ΦΠΑ στα Τρόφιμα για την Αντιμετώπιση της Ακρίβειας: Οφέλη, Διανεμητικές Επιπτώσεις και Κατευθύνσεις Σχεδιασμού Πολιτικής

Μείωση ΦΠΑ στα Τρόφιμα για την Αντιμετώπιση της Ακρίβειας: Οφέλη, Διανεμητικές Επιπτώσεις και Κατευθύνσεις Σχεδιασμού Πολιτικής

Νικόλαος Λιωνής
Οικονομολόγος,
Επιστημονικός Συνεργάτης Ινστιτούτου ΕΝΑ

Ιούλιος 2026

Εκτελεστική Σύνοψη

Η μείωση του ΦΠΑ στα τρόφιμα επανήλθε στο επίκεντρο της οικονομικής πολιτικής κατά την πρόσφατη πληθωριστική κρίση ως άμεσα εφαρμόσιμο και κοινωνικά ορατό μέτρο ανακούφισης από την ακρίβεια. Η σύγχρονη εμπειρική βιβλιογραφία δείχνει ότι, υπό συγκεκριμένες θεσμικές και αγοραίες συνθήκες, οι μειώσεις ΦΠΑ μπορούν να μετακυλιστούν σε σημαντικό βαθμό στις τιμές των βασικών τροφίμων και να προσφέρουν ουσιαστική βραχυπρόθεσμη ανακούφιση στα νοικοκυριά που πλήττονται περισσότερο από την άνοδο του κόστους ζωής.

Μικροεμπειρικά δεδομένα από άλλες χώρες καταγράφουν υψηλή και ταχεία μετακύλιση σε επίπεδο λιανικής, ιδίως σε περιβάλλοντα υψηλού πληθωρισμού και ενεργής εποπτείας των αγορών. Ωστόσο, η διεθνής εμπειρία αναδεικνύει δύο κρίσιμους κινδύνους πολιτικής: αφενός, την ατελή ή μη μετακύλιση της μείωσης ΦΠΑ στις τελικές τιμές, ιδίως σε αγορές με περιορισμένο ανταγωνισμό, και αφετέρου τον κίνδυνο ασύμμετρων αυξήσεων τιμών κατά την άρση του μέτρου, που μπορούν να ακυρώσουν τα αρχικά οφέλη για τους καταναλωτές.

Συνεπώς, η μείωση του ΦΠΑ στα τρόφιμα δεν αποτελεί πανάκεια ούτε υποκαθιστά στοχευμένες πολιτικές στήριξης εισοδήματος. Μπορεί, όμως, να λειτουργήσει ως αποτελεσματικό συμπληρωματικό εργαλείο στο πλαίσιο ενός συνεκτικού σχεδιασμού πολιτικής, όταν συνοδεύεται από μηχανισμούς διασφάλισης της μετακύλισης, ενεργή εποπτεία της αγοράς, σαφή χρονικό ορίζοντα και αξιόπιστη στρατηγική εξόδου.

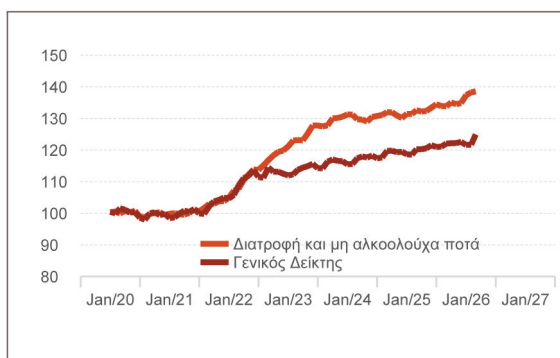
Βασικά στοιχεία πολιτικής μείωσης του ΦΠΑ στα τρόφιμα
Βραχυπρόθεσμη ανακούφιση από την ακρίβεια: Οι προσωρινές μειώσεις ΦΠΑ στα βασικά τρόφιμα μπορούν να λειτουργήσουν ως αποτελεσματικά βραχυπρόθεσμα εργαλεία μετριασμού της ακρίβειας, ιδίως σε περιόδους έντονων πληθωριστικών πιέσεων, εφόσον επιτυγχάνεται ουσιαστική μετακύλιση στη λιανική.
Προοδευτικές διανεμητικές επιπτώσεις: Η πολιτική λογική του μέτρου είναι κατ' αρχήν κοινωνικά προοδευτική, επειδή τα τρόφιμα καταλαμβάνουν μεγαλύτερο μερίδιο στο καλάθι των χαμηλών εισοδημάτων. Το όφελος, ωστόσο, υλοποιείται μόνο όταν οι χαμηλότεροι συντελεστές ΦΠΑ μεταφράζονται πράγματι σε χαμηλότερες τιμές καταναλωτή.
Περιορισμένη συμβολή στον γενικό πληθωρισμό: Οι μειώσεις ΦΠΑ μπορούν να μειώσουν προσωρινά το επίπεδο των τιμών, αλλά δεν μεταβάλλουν τα υποκείμενα κόστη ή τη δομή του ανταγωνισμού. Ως εκ τούτου, η συνολική αντιπληθωριστική τους επίδραση είναι κατά κανόνα περιορισμένη και δεν συνιστά εργαλείο μόνιμου ελέγχου του πληθωρισμού.
Διασφάλιση της μετακύλισης στις τιμές: Η μετακύλιση της μείωσης ΦΠΑ στις τελικές τιμές δεν είναι αυτόματη, ιδίως σε αγορές με υψηλή συγκέντρωση και αδύναμο ανταγωνισμό. Η αποτελεσματικότητα του μέτρου προϋποθέτει ενεργή εποπτεία των τιμών, διαφάνεια στη λιανική και θεσμικούς μηχανισμούς που περιορίζουν την απορρόφηση του οφέλους σε περιθώρια κέρδους.
Κρίσιμη σημασία της φάσης εξόδου: Η αντιστροφή του μέτρου ενέχει κίνδυνο ασύμμετρων αυξήσεων τιμών που μπορούν να αναιρέσουν τα αρχικά οφέλη. Συνεπώς, απαιτείται εκ των προτέρων σχεδιασμένη, αξιόπιστη στρατηγική εξόδου και ενισχυμένη εποπτεία στη φάση επαναφοράς.

Εισαγωγή

Η απότομη άνοδος του πληθωρισμού στις τιμές των τροφίμων από το 2021 και μετά επανέφερε στο προσκήνιο ένα παλαιό αλλά διαχρονικά αμφιλεγόμενο εργαλείο οικονομικής πολιτικής: τη μείωση του φόρου προστιθέμενης αξίας (ΦΠΑ) στα τρόφιμα. Πολλές κυβερνήσεις στην Ευρώπη, και πέραν αυτής, υιοθέτησαν προσωρινές μειώσεις του ΦΠΑ σε βασικά είδη διατροφής, με στόχο τον περιορισμό της διάβρωσης των πραγματικών εισοδημάτων, ιδίως των ευάλωτων νοικοκυριών.

Παρότι η νομισματική πολιτική παραμένει το κύριο εργαλείο για τον έλεγχο του συνολικού πληθωρισμού, οι διανεμητικές της συνέπειες και η περιορισμένη ικανότητά της να αντιμετωπίζει τομεακά σοκ τιμών ενίσχυσαν την αναζήτηση στοχευμένων δημοσιονομικών παρεμβάσεων. Σε αυτό το πλαίσιο, οι μειώσεις ΦΠΑ στα τρόφιμα αναδείχθηκαν σε ένα από τα πιο προβλεβημένα και κοινωνικά ορατά μέτρα.

Διάγραμμα: Μηνιαία εξέλιξη γενικού δείκτη τιμών καταναλωτή και υποδείκτη διατροφής και μη αλκοολούχων ποτών στην Ελλάδα από Ιανουάριο 2020 έως Μάρτιο 2026

Πηγή: Ελληνική Στατιστική Αρχή, Στατιστικές, Δείκτης Τιμών Καταναλωτή (ΔΤΚ) - Εθνικός Δείκτης.

Η αποτελεσματικότητα των μειώσεων ΦΠΑ στα τρόφιμα αποτελεί εδώ και καιρό αντικείμενο έντονης συζήτησης. Μέρος της προγενέστερης βιβλιογραφίας υποστήριζε ότι οι μειώσεις ΦΠΑ συχνά μετακυλίνουν ατελώς στις τελικές τιμές καταναλωτή, ότι τα αποτελέσματά τους εξασθενούν γρήγορα και ότι οι επιχειρήσεις μπορεί να απορροφούν σημαντικό μέρος της φορολογικής ελάφρυνσης μέσω αυξημένων περιθωρίων κέρδους. Τα πρόσφατα πληθωριστικά επεισόδια, ωστόσο, γέννησαν ένα νέο κύμα εμπειρικών μελετών που αξιοποιούν δεδομένα τιμών υψηλής συχνότητας και ψευδοπειραματικές μεθόδους. Η νέα αυτή βιβλιογραφία αποτυπώνει μια πιο διαφοροποιημένη εικόνα: υπό συγκεκριμένες θεσμικές και αγοραίες συνθήκες, οι μειώσεις ΦΠΑ στα τρόφιμα μπορούν να επιτύχουν υψηλά ποσοστά μετακύλισης, να προσφέρουν μετρήσιμη ανακούφιση από τον πληθωρισμό και να έχουν προοδευτικές διανεμητικές επιπτώσεις.

Το παρόν κείμενο συνθέτει τη σύγχρονη εμπειρική τεκμηρίωση σχετικά με τις μειώσεις ΦΠΑ στα τρόφιμα, αντλώντας από το σύνολο των μελετών που παρασχέθηκαν, και διατυπώνει χρήσιμα συμπεράσματα για τον σχεδιασμό και την εφαρμογή τέτοιων παρεμβάσεων. Αντί να αντιμετωπίζει τις μειώσεις ΦΠΑ ως πολιτικές που είτε «πετυχαίνουν» είτε «αποτυγχάνουν», η ανάλυση δίνει έμφαση στις συνθήκες υπό τις οποίες είναι πιθανότερο να ωφελήσουν τους καταναλωτές και στις περιπτώσεις όπου ενδέχεται να υστερήσουν ως εργαλείο πολιτικής.

Γιατί ο ΦΠΑ στα τρόφιμα έχει
ιδιαίτερη σημασία: Πληθωρισμός
και ανισότητα

Τα τρόφιμα κατέχουν ιδιαίτερη θέση στα καλάθια κατανάλωσης όλων των νοικοκυριών, καθώς αποτελούν βασικό και ανελαστικό αγαθό. Ως αποτέλεσμα, απορροφούν σημαντικό μερίδιο των συνολικών δαπανών ανεξαρτήτως εισοδήματος. Το μερίδιο αυτό, ωστόσο, είναι **συστηματικά υψηλότερο στα χαμηλότερα εισοδηματικά στρώματα**, γεγονός που προσδίδει στον πληθωρισμό τροφίμων έντονη διανεμητική διάσταση.

Η πρόσφατη πληθωριστική κρίση ενίσχυσε περαιτέρω αυτές τις διαρθρωτικές ανισότητες. Σύμφωνα με στοιχεία της Ελληνικής Στατιστικής Αρχής (ΕΛΣΤΑΤ), βάσει της Έρευνας Οικογενειακών Προϋπολογισμών (ΕΟΠ) έτους 2024, το μερίδιο της μέσης ισοδύναμης δαπάνης για είδη διατροφής των νοικοκυριών του φτωχότερου 20% του πληθυσμού ανέρχεται στο **33,5%** των συνολικών τους δαπανών, ενώ το αντίστοιχο μερίδιο για το πλουσιότερο 20% περιορίζεται στο **12,7%**. Παρόμοια πρότυπα καταγράφονται και σε άλλα ευρωπαϊκά περιβάλλοντα. Στην Ισπανία, για παράδειγμα, λεπτομερή στοιχεία δαπανών νοικοκυριών δείχνουν ότι τα βασικά τρόφιμα μπορούν να απορροφούν περισσότερο από το **20–30%** του εισοδήματος στα χαμηλότερα εισοδηματικά δεκατημόρια, έναντι λιγότερο από **10%** στα υψηλότερα (BaqueroPérez et al., 2023).

Πίνακας: Ποσοστιαία κατανομή καταναλωτικών δαπανών στην Ελλάδα ανά εισοδηματικό πεμπτημόριο (ΕΟΠ 2024)

Κατηγορία δαπάνης	1ο πεμπτημόριο (χαμηλότερο 20%)	5ο πεμπτημόριο (υψηλότερο 20%)
Είδη διατροφής & μη ονο-πνευματώδη	33,5	12,7
Στέγαση	22,4	12,0
Μεταφορές	6,9	17,0
Υγεία	6,7	10,1
Εστιατόρια / καφεενεία & ξενοδοχεία	5,6	13,0
Αναψυχή & πολιτισμός	1,2	6,7
Λοιπές κατηγορίες	≈23,7	≈28,5

Πηγή: Ελληνική Στατιστική Αρχή, Έρευνα Οικογενειακών Προϋπολογισμών 2024.

Όπως τεκμηριώνει η Gaarder (2019), οι δαπάνες για τρόφιμα αντιπροσωπεύουν σταθερά μεγαλύτερο μερίδιο της συνολικής κατανάλωσης για τα νοικοκυριά χαμηλού εισοδήματος σε σύγκριση με τα υψηλότερα εισοδήματα. Υπό αυτή την έννοια, ο πληθωρισμός στα τρόφιμα είναι **εγγενώς αναδιανεμητικός**: ακόμη και πανομοιότυπες ποσοστιαίες αυξήσεις στις τιμές των τροφίμων μεταφράζονται σε δυσανάλογα μεγαλύτερες απώλειες ευημερίας για τα φτωχότερα νοικοκυριά. Αντίστροφα, η φορολογική ελάφρυνση στις τιμές των βασικών τροφίμων μπορεί, υπό προϋποθέσεις, να αποφέρει δυσανάλογα οφέλη σε εκείνους που πλήττονται περισσότερο από την άνοδο του κόστους ζωής.

Υπό αυτό το πρίσμα, η πολιτική ελκυστικότητα της μείωσης του ΦΠΑ στα τρόφιμα είναι προφανής: υπόσχεται άμεση ανακούφιση, είναι εύκολη στην επικοινωνία και δεν απαιτεί διοικητικά περίπλοκους μηχανισμούς στόχευσης.

Το κρίσιμο ζήτημα πολιτικής, ωστόσο, δεν είναι αν οι μειώσεις ΦΠΑ στα τρόφιμα είναι προοδευτικές κατ' αρχήν, αλλά αν μεταφράζονται πράγματι σε χαμηλότερες τιμές στο επίπεδο της λιανικής. Η διανεμητική λογική του μέτρου ισχύει μόνο εφόσον οι χαμηλότεροι συντελεστές ΦΠΑ μετακυλίσουν στις τιμές που πληρώνουν οι καταναλωτές.

**Μετακύλιση στις τιμές:
Τι δείχνει η σύγχρονη εμπειρική
τεκμηρίωση**

**Μέσος βαθμός μετακύλισης και
δυναμική προσαρμογής**

Οι πρόσφατες μελέτες παρέχουν ισχυρές ενδείξεις ότι οι μειώσεις ΦΠΑ στα τρόφιμα μπορούν να μετακυλιστούν στις τιμές σε σημαντικό βαθμό, ιδίως σε περιβάλλοντα υψηλού πληθωρισμού. Ο Morão (2025), συνοψίζοντας στοιχεία από αρκετές ευρωπαϊκές χώρες, υπογραμμίζει ότι τα ποσοστά μετακύλισης δεν αποτελούν σταθερές δομικές παραμέτρους, αλλά εξαρτώνται από τις μακροοικονομικές συνθήκες, τη δομή της αγοράς και το θεσμικό πλαίσιο επιβολής.

Χαρακτηριστικό παράδειγμα αποτελεί η προσωρινή μείωση του ΦΠΑ στα βασικά τρόφιμα στην Πολωνία από 5% σε 0% στις

αρχές του 2022. Οι Jaworski και Olipra (2025), χρησιμοποιώντας την Τσεχία ως αντιπαράδειγμα, δείχνουν ότι η αρχική μετακύλιση ήταν μερική (περίπου 44%–58%) αλλά αυξήθηκε σταδιακά με την πάροδο του χρόνου, φθάνοντας περίπου το 95% μετά από πέντε μήνες. Η δυναμική αυτή προσαρμογή οδήγησε σε μείωση του γενικού πληθωρισμού κατά περίπου 0,7% στο αποκορύφωμα της επίδρασης του μέτρου. Αν και το μέγεθος αυτό είναι περιορισμένο σε μακροοικονομικούς όρους, ήταν ουσιαστικό σε ένα περιβάλλον όπου ο πληθωρισμός υπερέβαινε το 14%.

Αντίστοιχα ισχυρά αποτελέσματα υψηλής μετακύλισης καταγράφονται και στην Ισπανία. Οι Baquero-Perez et al. (2023) εκτιμούν ότι η μείωση ΦΠΑ στα βασικά αγροτικά προϊόντα το 2023 οδήγησε σε μείωση τιμών περίπου 5,2%, γεγονός που συνάδει με σχεδόν πλήρη μετακύλιση. Οι Forteza et al. (2025), αξιοποιώντας ημερήσια δεδομένα τιμών από ιστοσελίδες σούπερ μάρκετ (web-scraped) και τεχνικές μηχανικής μάθησης για την ταξινόμηση των προϊόντων, διαπιστώνουν ότι η μετακύλιση ήταν σχεδόν πλήρης εντός μίας έως δύο εβδομάδων από την εφαρμογή του μέτρου, φθάνοντας το 80%–90% σύντομα μετά την εισαγωγή του. Τα ευρήματα αυτά ενισχύονται περαιτέρω από ψευδοπειραματικά στοιχεία που καλύπτουν ολόκληρη τη διάρκεια των ισπανικών μειώσεων ΦΠΑ μεταξύ 2023 και 2024 (Baquero-Perez et al., 2025).

**Πίνακας: Σύνοψη βασικών εμπειρικών ευρημάτων
για τις μειώσεις ΦΠΑ στα τρόφιμα**

Μελέτη	Χώρα / Μεταβολή ΦΠΑ	Κύρια ευρήματα	Συμπέρασμα πολιτικής
Gaarder (2019)	Νορβηγία (2001) / Μείωση από 24% → 12%	Σχεδόν πλήρης μετακύλιση του ΦΠΑ στις τιμές τροφίμων (~100%) και μείωση ανισότητας ευημερίας	Η μείωση ΦΠΑ στα τρόφιμα έχει ισχυρές και προοδευτικές διανεμητικές επιπτώσεις
Jaworski & Olipra (2025)	Πολωνία (2022) / Προσωρινή μείωση από 5% → 0%	Αρχική μερική μετακύλιση (44–58%) που αυξάνεται σταδιακά έως ~95% και μείωση πληθωρισμού ~0,7%	Η μείωση ΦΠΑ είναι αποτελεσματική μόνο όταν η μετακύλιση στις τιμές διασφαλίζεται με ισχυρή εποπτεία της αγοράς
Baquero Pérez et al. (2023)	Ισπανία (2023) / Προσωρινή μείωση από 4% → 0%	Μείωση τιμών ~5,23%, ισχυρά οφέλη για χαμηλά εισοδήματα αλλά βραχύβιο αποτέλεσμα	Οι μειώσεις ΦΠΑ στα βασικά τρόφιμα έχουν έντονα κοινωνικά προοδευτική επίδραση
Forteza et al. (2025)	Ισπανία (2023) / Προσωρινή μείωση από 4% → 0%	Ταχεία και σχεδόν πλήρης μετακύλιση (80–90%) εντός 1–2 εβδομάδων με σημαντική ετερογένεια ανά προϊόν	Η μείωση ΦΠΑ μετακυλιέται γρήγορα αλλά με έντονη ετερογένεια μεταξύ προϊόντων, γεγονός που απαιτεί στοχευμένη παρακολούθηση ανά κατηγορία
Baquero Pérez et al. (2025)	Ισπανία (2023) / Προσωρινή μείωση από 4% → 0%	Επιβεβαίωση υψηλής (~90%) και ταχείας μετακύλισης αλλά προσωρινού χαρακτήρα	Το μέτρο προσφέρει προσωρινή ανακούφιση, όχι μόνιμη μείωση τιμών και πληθωρισμού
Fuest et al. (2025)	Γερμανία (2020) / Προσωρινή μείωση από 7% → 5%	Περίπου ~70% μετακύλιση κατά μέσο όρο. Υψηλότερη σε προϊόντα ιδιωτικής ετικέτας & καθετοποιημένες δομές	Η δομή της αγοράς (ιδιωτικές ετικέτες, καθετοποίηση) επηρεάζει το αποτέλεσμα μετακύλισης
Benzarti et al. (2025)	Αργεντινή (2019) / Προσωρινή μείωση από 21% → 0%	Μερική μετακύλιση (~50%) στη μείωση και ασυμμετρία (~90%) στην αύξηση	Η άρση του μέτρου χωρίς εποπτεία μπορεί να ακυρώσει γρήγορα τα αρχικά οφέλη

Στοιχεία από τη Γερμανία υποδεικνύουν επίσης σημαντική, αν και όχι πλήρη, μετακύλιση. Οι Fuest et al. (2025) εκτιμούν ότι προϊόντα και προϊόντα ιδιωτικής ετικέτας. Η ετερογένεια αυτή υπογραμμίζει τη σημασία της δομής της λιανικής αγοράς και των στρατηγικών τιμολόγησης.

Είναι κρίσιμο, ωστόσο, να διακρίνεται η μικρο-εμπειρική τεκμηρίωση σε επίπεδο προϊόντων και λιανικής από τα μακροοικονομικά αποτελέσματα σε επίπεδο συνολικού πληθωρισμού. μακροοικονομική ανάλυση για την ελληνική οικονομία των Palaiodimos & Parageorgiou (2025) δείχνει ότι οι προσωρινές μειώσεις ΦΠΑ έχουν στατιστικά μη σημαντική επίδραση στον συνολικό πληθωρισμό, ενώ η βραχυπρόθεσμη μετακύλισή τους στις τιμές καταναλωτή εκτιμάται ως μερική (της τάξης του 19%–25%). Τα ευρήματα αυτά δεν αναιρούν τη δυνατότητα υψηλής μετακύλισης σε επιμέρους αγορές τροφίμων, αλλά υπογραμμίζουν ότι η μετάφραση των μικρο-επιπτώσεων σε μετρήσιμη αποκλιμάκωση του συνολικού πληθωρισμού δεν είναι αυτόματη και εξαρτάται από το ευρύτερο θεσμικό και διαρθρωτικό περιβάλλον. Υπό αυτή την έννοια, οι μειώσεις ΦΠΑ λειτουργούν πρωτίστως ως στοχευμένη ανακούφιση σε αγαθά με υψηλή βαρύτητα στα καλάθια κατανάλωσης των χαμηλών εισοδημάτων και όχι ως γενικευμένο εργαλείο ελέγχου του πληθωρισμού.

Προσωρινός χαρακτήρας και απουσία υστέρησης

Παρά τα ενθαρρυντικά βραχυπρόθεσμα αποτελέσματα, η βιβλιογραφία συγκλίνει στο ότι οι μειώσεις τιμών που προκαλούνται από τις μειώσεις ΦΠΑ είναι κατά κανόνα προσωρινές. Στην Ισπανία, τόσο οι Baquero-Perez et al. (2023) όσο και οι Baquero-Perez et al. (2025) τεκμηριώνουν ότι οι τιμές των επηρεαζόμενων προϊόντων άρχισαν να αυξάνονται ξανά μέσα σε λίγους μήνες, ακόμη και πριν από την επίσημη αντιστροφή της μείωσης ΦΠΑ. Οι αναλύσεις γεγονότων (event studies) δεν εντοπίζουν ενδείξεις μόνιμων καθοδικών μετατοπίσεων στο επίπεδο των τιμών μετά την απορρόφηση της φορολογικής ελάφρυνσης.

Η απουσία υστέρησης είναι συμβατή με θεωρητικές ανησυχίες και παλαιότερα εμπειρικά ευρήματα. Οι μειώσεις ΦΠΑ μπορούν να μειώσουν τις τιμές κατά την εφαρμογή τους, αλλά δεν μεταβάλλουν τα υποκείμενα κόστη ή τη δομή του ανταγωνισμού. Ως αποτέλεσμα, η αντιπληθωριστική τους επίδραση μοιάζει περισσότερο με μετατόπιση επιπέδου παρά με μόνιμη αλλαγή στη δυναμική του πληθωρισμού. Ο Morão (2025) χαρακτηρίζει, συνεπώς, τις μειώσεις ΦΠΑ στα τρόφιμα ως εργαλεία προσωρινής σταθεροποίησης και όχι ως μέσα μακροχρόνιου ελέγχου του πληθωρισμού.

Διανεμητικές επιπτώσεις και ευημερία

Οι διανεμητικές συνέπειες των μειώσεων ΦΠΑ στα τρόφιμα συγκαταλέγονται στα πλέον σταθερά τεκμηριωμένα οφέλη τους. Η Gaarder (2019), αξιοποιώντας μια απότομη μόνιμη μεταβολή του ΦΠΑ στα τρόφιμα στη Νορβηγία, δείχνει ότι οι φόροι στα τρόφιμα μετακυλίνουν πλήρως στις τιμές καταναλωτή και ότι η μείωση του ΦΠΑ στα τρόφιμα μειώνει σημαντικά την ανισότητα στην ευημερία των καταναλωτών. Σημαντικό είναι ότι το αποτέλεσμα αυτό προκύπτει ακόμη και όταν λαμβάνονται υπόψη οι επιδράσεις υποκατάστασης, οι οποίες συχνά αγνοούνται σε απλούστερες διανεμητικές αναλύσεις.

Τα πρόσφατα στοιχεία από την Ισπανία επιβεβαιώνουν αυτά τα ευρήματα. Οι BaqueroPerez et al. (2023) δείχνουν ότι τα χαμηλότερα εισοδηματικά δεκατημόρια ωφελήθηκαν περισσότερο από τη μείωση ΦΠΑ του 2023, τόσο σε απόλυτους όρους όσο και ως ποσοστό του εισοδήματος. Παρότι και τα υψηλότερα εισοδηματικά στρώματα επωφελήθηκαν από τις χαμηλότερες τιμές, τα σχετικά οφέλη ήταν σαφώς προοδευτικά.

Τα αποτελέσματα αυτά είναι ιδιαίτερα σημαντικά σε περιβάλλον υψηλού πληθωρισμού, όπου οι απώλειες πραγματικού εισοδήματος συγκεντρώνονται σε νοικοκυριά με περιορισμένη δυνατότητα εξομάλυνσης της κατανάλωσης. Από πλευράς πολιτικής, αυτό υποδηλώνει ότι οι μειώσεις ΦΠΑ

στα τρόφιμα μπορούν να λειτουργήσουν ως ευρείας βάσης αλλά ταυτόχρονα προοδευτικά εργαλεία, ακόμη και χωρίς ρητή εισοδηματική στόχευση.

Ωστόσο, η διανεμητική εικόνα γίνεται πιο σύνθετη όταν ληφθούν υπόψη οι συνέπειες της αντιστροφής του μέτρου.

Αρση του μέτρου και ασύμμετρες προσαρμογές τιμών

Ένα από τα σημαντικότερα συμπεράσματα της πρόσφατης βιβλιογραφίας αφορά την ασυμμετρία μεταξύ μειώσεων και αυξήσεων ΦΠΑ. Οι Benzarti et al. (2025), μελετώντας την προσωρινή μηδενική φορολόγηση βασικών τροφίμων στην Αργεντινή και την επακόλουθη επαναφορά του ΦΠΑ, δείχνουν ότι οι τιμές τείνουν να αυξάνονται περισσότερο μετά την επαναφορά του φόρου απ' ό,τι μειώθηκαν κατά την αρχική κατάργησή του. Η ασυμμετρία αυτή διατηρείται με την πάροδο του χρόνου και μπορεί να υπερκαλύψει τα αρχικά οφέλη ευημερίας από τη μείωση ΦΠΑ.

Χρησιμοποιώντας δεδομένα από σουπερ μάρκετ, οι Benzarti et al. (2025) τεκμηριώνουν ότι περίπου το 50% της μείωσης ΦΠΑ μετακυλίστηκε στις τιμές, ενώ σχεδόν το 90% της ισόποσης αύξησης μετακυλίστηκε κατά την επαναφορά του φόρου. Ελλείψει συμπληρωματικών πολιτικών, το μοτίβο αυτό συνεπάγεται ότι οι προσωρινές μειώσεις ΦΠΑ ενδέχεται να έχουν αρνητικό καθαρό αποτέλεσμα στην ευημερία όταν ληφθεί υπόψη ο πλήρης κύκλος της πολιτικής.

Καθοριστικής σημασίας είναι το εύρημα ότι τα μέτρα κατά της αισχροκέρδειας, όπως ανώτατα όρια τιμών και ενεργή παρακολούθηση κατά τη φάση της αντιστροφής, μπορούν να περιορίσουν ουσιαστικά αυτές τις δυσμενείς επιδράσεις. Τα προϊόντα που υπάγονταν σε ανώτατα όρια τιμών εμφάνισαν σημαντικά μικρότερες αυξήσεις μετά την αύξηση του ΦΠΑ και οι απώλειες ευημερίας των καταναλωτών μειώθηκαν

αναλόγως. Συνεπώς, η αξιολόγηση των μειώσεων ΦΠΑ στα τρόφιμα δεν μπορεί να περιορίζεται στη φάση εφαρμογής τους, αλλά οφείλει να λαμβάνει υπόψη τον πλήρη κύκλο της πολιτικής (μείωση–παράταση–αντιστροφή), καθώς τα βραχυπρόθεσμα οφέλη μπορούν να ανατραπούν εάν η φάση εξόδου δεν σχεδιαστεί με την ίδια προσοχή όπως η αρχική παρέμβαση.

Κύριοι κίνδυνοι και μέτρα μετριασμού	
Κίνδυνος	Μέτρο μετριασμού
Ατελής μετακύλιση στις τιμές	Ενεργή εποπτεία, διαφάνεια και ενίσχυση ανταγωνισμού: θεσμική κινητοποίηση και συστηματική παρακολούθηση λιανικών τιμών.
Περιορισμένη επίδραση στον συνολικό πληθωρισμό	Ρεαλιστική στοχοθέτηση: το μέτρο ως προσωρινή ανακούφιση σε αγαθά υψηλής βαρύτητας, όχι ως μόνιμη αποπληθωριστική πολιτική.
Ασύμμετρες αυξήσεις τιμών κατά την άρση	Αξιόπιστη στρατηγική εξόδου: προαναγγελία, ενισχυμένη εποπτεία στη φάση αντιστροφής και στοχευμένοι έλεγχοι.
Υποκατάσταση άλλων πολιτικών	Συμπληρωματικότητα: συνδυασμός με στοχευμένες μεταβιβάσεις/παρεμβάσεις εισοδήματος· σαφής επικοινωνία ότι η μείωση ΦΠΑ δεν είναι πανάκεια.

Θεσμοί, εποπτεία και δομή αγοράς

Σε όλες τις μελέτες που εξετάζονται, οι θεσμικοί παράγοντες αναδεικνύονται επανειλημμένα ως καθοριστικοί για τα αποτελέσματα της πολιτικής. Ο Morão (2025) υπογραμμίζει τον ρόλο των αρχών

ανταγωνισμού στην Πολωνία και την Ισπανία, οι οποίες παρακολούθησαν ενεργά τις τιμές, προειδοποίησαν τους λιανοπωλητές για μη συμμόρφωση και ενίσχυσαν τη διαφάνεια κατά την περίοδο εφαρμογής των μειώσεων ΦΠΑ. Η θεσμική αυτή κινητοποίηση φαίνεται να συνέβαλε στα υψηλά ποσοστά μετακύλισης σε σύγκριση με παλαιότερα επεισόδια αλλαγών ΦΠΑ.

Η σημασία των θεσμών δεν περιορίζεται στην εποπτεία της λιανικής τιμολόγησης, αλλά επεκτείνεται στη διαρθρωτική ένταση του ανταγωνισμού στις αγορές προϊόντων. Για την Ελλάδα, τα μακροοικονομικά ευρήματα υποδεικνύουν ότι οι μειώσεις ΦΠΑ αποκτούν ουσιαστικό και διατηρήσιμο αποπληθωριστικό αποτέλεσμα μόνο όταν συνοδεύονται από μείωση περιθωρίων κέρδους και ενίσχυση του ανταγωνισμού, ενώ σε περιβάλλον υψηλών περιθωρίων κέρδους και ονομαστικών δυσκαμψιών η επίδρασή τους στον πληθωρισμό εξασθενεί ή εξαφανίζεται (Palaiodimos & Parageorgiou, 2025). Η παρατήρηση αυτή ενισχύει το βασικό συμπέρασμα ότι οι μειώσεις ΦΠΑ δεν αποτελούν αυτόνομο εργαλείο πολιτικής, αλλά λειτουργούν αποτελεσματικά ως μέρος ενός ευρύτερου πλαισίου διακυβέρνησης που περιορίζει τη δύναμη αγοράς.

Η δομή της αγοράς έχει επίσης σημασία. Τα στοιχεία από τη Γερμανία (Fuest et al., 2025) και την Ισπανία (Forteza et al., 2025) δείχνουν ότι οι καθετοποιημένοι λιανοπωλητές και τα προϊόντα ιδιωτικής ετικέτας παρουσιάζουν υψηλότερη και ταχύτερη μετακύλιση. Αυτό υποδηλώνει ότι η οργάνωση της εφοδιαστικής αλυσίδας και η ευελιξία στην τιμολόγηση επηρεάζουν το πόσο γρήγορα οι φορολογικές μεταβολές φθάνουν στους καταναλωτές.

Ταυτόχρονα, τα ευρήματα αυτά λειτουργούν ως προειδοποίηση έναντι υπερβολικών γενικεύσεων. Σε λιγότερο ανταγωνιστικές αγορές ή όπου η ικανότητα εποπτείας και επιβολής είναι ασθενής, οι μειώσεις ΦΠΑ ενδέχεται να απορροφώνται εν

μέρει από τις επιχειρήσεις. Συνεπώς, το κρίσιμο συμπέρασμα πολιτικής δεν είναι ότι οι μειώσεις ΦΠΑ είναι εγγενώς αναποτελεσματικές, αλλά ότι η επιτυχία τους εξαρτάται από συμπληρωματικούς μηχανισμούς διακυβέρνησης.

Επιπτώσεις για τον σχεδιασμό πολιτικής

Η συσσωρευμένη εμπειρική τεκμηρίωση οδηγεί σε ορισμένα σαφή διδάγματα για τους φορείς χάραξης πολιτικής.

Πρώτον, οι μειώσεις ΦΠΑ στα τρόφιμα μπορούν να λειτουργήσουν ως αποτελεσματικά βραχυπρόθεσμα εργαλεία μετριασμού της ακρίβειας στα τρόφιμα και προστασίας των ευάλωτων νοικοκυριών, ιδίως σε περιόδους έντονων πληθωριστικών πιέσεων. Υπό ευνοϊκές συνθήκες, τα ποσοστά μετακύλισης μπορούν να προσεγγίσουν την πληρότητα και να προκύψουν μετρήσιμες, αν και κατά κανόνα μικρές, επιδράσεις στον γενικό πληθωρισμό.

Δεύτερον, οι μειώσεις ΦΠΑ στα τρόφιμα θα πρέπει να σχεδιάζονται ως δημοσιονομικά προσωρινές, χωρίς όμως να είναι θεσμικά ή επικοινωνιακά ασταθείς. Η εμπειρική βιβλιογραφία δείχνει ότι η αξιοπιστία και η προβλεψιμότητα του μέτρου επηρεάζουν τη μετακύλισή του στις τιμές: παρεμβάσεις με σαφή χρονικό ορίζοντα και εκ των προτέρων ανακοινωμένους κανόνες εφαρμογής εμφανίζουν υψηλότερη και ταχύτερη προσαρμογή τιμών από μέτρα που εκλαμβάνονται ως ευκαιριακά ή αβέβαια.

Συνεπώς, ο προσωρινός χαρακτήρας δεν θα πρέπει να ταυτίζεται με αβεβαιότητα, αλλά με καθαρά προσδιορισμένη διάρκεια και αξιόπιστη στρατηγική εξόδου.

Τρίτον, ο σχεδιασμός της στρατηγικής εξόδου είναι εξίσου σημαντικός με την αρχική μείωση. Χωρίς δικλείδες ασφαλείας, η αντιστροφή των μειώσεων ΦΠΑ μπορεί να οδηγήσει σε ασύμμετρες αυξήσεις τιμών που αναιρούν τα αρχικά οφέλη ευημερίας. Τα στοιχεία από την Αργεντινή δείχνουν ότι τα συμπληρωματικά μέτρα κατά της αισχροκέρδειας μπορούν να διαδραματίσουν κρίσιμο ρόλο στην αποτροπή τέτοιων εκβάσεων.

Τέταρτον, η θεσμική ικανότητα έχει σημασία. Η ενεργή παρακολούθηση των τιμών, η επιβολή του δικαίου του ανταγωνισμού, ο έλεγχος της αισχροκέρδειας και η διαφάνεια δεν αποτελούν δευτερεύουσες λεπτομέρειες, αλλά κεντρικά συστατικά μιας αποτελεσματικής πολιτικής ΦΠΑ.

Συμπεράσματα

Η πρόσφατη βιβλιογραφία μεταβάλλει ουσιαστικά την κατανόησή μας για τις μειώσεις ΦΠΑ στα τρόφιμα. Δεν πρόκειται για αμβλύ ή αναποτελεσματικό εργαλείο, αλλά για παρέμβαση με σαφείς δυνατότητες και περιορισμούς, η οποία μπορεί να αποφέρει ουσιαστικά βραχυπρόθεσμα οφέλη όταν εφαρμόζεται στο κατάλληλο πλαίσιο πολιτικής και με επαρκή θεσμική υποστήριξη. Ταυτόχρονα,

δεν αποτελούν πανάκεια: οι επιδράσεις της είναι παροδικές, το δημοσιονομικό κόστος μπορεί να είναι σημαντικό και κακώς διαχειριζόμενες αντιστροφές ενδέχεται να προκαλέσουν ανεπιθύμητες συνέπειες.

Για τους φορείς χάραξης πολιτικής που θα αντιμετωπίσουν μελλοντικά σοκ στις τιμές των τροφίμων, το δίδαγμα δεν είναι η πλήρης εγκατάλειψη των μειώσεων ΦΠΑ, αλλά η ένταξή τους σε ένα ευρύτερο και προσεκτικά σχεδιασμένο πλαίσιο πολιτικής – ένα πλαίσιο που αναγνωρίζει τόσο τα πλεονεκτήματα όσο και τους περιορισμούς τους. Υπό αυτή την έννοια, οι μειώσεις ΦΠΑ στα τρόφιμα θα πρέπει να αντιμετωπίζονται όχι ως υποκατάστατα διαρθρωτικών μεταρρυθμίσεων ή στοχευμένων μεταβιβάσεων, αλλά ως συμπληρωματικά εργαλεία σε ένα διαφοροποιημένο οπλοστάσιο πολιτικής.

Συγκεκριμένες κατευθύνσεις πολιτικής	
Ρόλος του μέτρου	
Η μείωση ΦΠΑ στα τρόφιμα θα πρέπει να αντιμετωπίζεται ως προσωρινό εργαλείο σταθεροποίησης σε περιόδους οξείας ακρίβειας, και όχι ως βασική αντιπληθωριστική πολιτική ή υποκατάστατο διαρθρωτικών παρεμβάσεων.	
Σχεδιασμός εφαρμογής και αξιοπιστία	
Η αποτελεσματικότητα ενισχύεται όταν το μέτρο συνοδεύεται από σαφή χρονικό ορίζοντα και εκ των προτέρων ανακοινωμένους κανόνες εφαρμογής, ώστε ο προσωρινός χαρακτήρας να είναι προβλέψιμος και αξιόπιστος.	
Θεσμική εποπτεία και διακυβέρνηση αγοράς	
Η εμπειρία υποδεικνύει ότι η μετακύλιση δεν είναι αυτόματη. Απαιτείται ενεργή παρακολούθηση τιμών, επιβολή κανόνων ανταγωνισμού, έλεγχος αισχροκέρδειας και διαφάνεια, με ουσιαστικό ρόλο των αρμόδιων θεσμών.	
Στρατηγική άρσης μέτρου	
Ο σχεδιασμός της άρσης του μέτρου είναι εξίσου σημαντικός με την αρχική μείωση. Χωρίς δικλείδες ασφαλείας, η επαναφορά μπορεί να οδηγήσει σε ασύμμετρες αυξήσεις που ακυρώνουν τα αρχικά οφέλη.	
Συμπληρωματικότητα πολιτικών	
Δεδομένων των περιορισμών στο συνολικό αποτέλεσμα, το μέτρο αποδίδει καλύτερα όταν εντάσσεται σε συνεκτικό πακέτο πολιτικής και συνδυάζεται με στοχευμένες πολιτικές στήριξης εισοδήματος.	

Βιβλιογραφία

Baquero-Pérez, J., Fernández-Romero, D., & Da Silva-Bichara, J. (2023). The effects of VAT reduction on prices of agricultural goods in Spain. Working paper.

Baquero-Pérez, J., Fernández-Romero, D., Rodríguez-Crespo, E., & Da Silva-Bichara, J. (2025). Quasi-experimental evidence on Spanish VAT cuts during economic shocks. *International Review of Economics and Finance*, 104, 104757.

Benzarti, Y., Carloni, D., Harju, J. & Kosonen, T. (2020). What goes up may not come down: Asymmetric incidence of value-added taxes. *Journal of Political Economy*, 128(12), 4438–4474.

Forteza, N., Prades, E. & Roca, M. (2025). Analysing the VAT cut pass-through in Spain using web- scraped supermarket data and machine learning. *SERIEs*, 16, 137–189.

Fuest, C., Neumeier, F., & Stöhlker, D. (2025). The pass-through of temporary VAT rate cuts: Evidence from German supermarket retail. *International Tax and Public Finance*, 32, 51–97.

Gaarder, I. (2019). Incidence and distributional effects of value added taxes. *The Economic Journal*, 129(618), 853–876.

Jaworski, K. & Olipra, J. (2025). Cutting VAT rate on food products in a high-inflation environment: Does it work out? *Food Policy*, 131, 102816.

Morão, R. (2025). Fighting inflation through VAT reductions, *Food Policy*, 137,102912.

Palaiodimos, T. & Papageorgiou, D. (2025). VAT rate shocks and inflation: A theoretical and empirical analysis for Greece, Bank of Greece: Economic Bulletin, 61, 7-32.

